

Uitdaagrecht en kansen voor de provincie Noord-Brabant

Uitdaagrecht en kansen voor de provincie Noord-Brabant

Colofon

Auteur: T. Harmsen Netwerk Right to Challenge
info@righttochallenge.nl
www.righttochallenge.nl

14 april 2021

Inhoudsopgave

Inleiding	4
Voorstel aan de provincie Noord-Brabant	5
Samenvatting Leeratelier "Uitdaagrecht en kansen voor provincies"	8

Inleiding

Het Uitdaagrecht (ook wel Right to Challenge genoemd) is het recht voor inwoners en maatschappelijke partijen om de feitelijke uitvoering van een taak van de provincie (/ - gemeente/ waterschap) over te nemen, al dan niet met bijbehorend budget, als zij denken deze taak beter en goedkoper te kunnen uitvoeren. Dit recht wordt opgenomen in de Provinciewet, Gemeentewet en Waterschapswet, hoogstwaarschijnlijk in 2021. Overheden kunnen zelf verdere invulling geven aan de toepassing van dit recht.

Het Uitdaagrecht is een vorm van participatie op "de bovenste treden van de participatieladder":

Eind 2020 / begin 2021 heeft het Leeratelier "Uitdaagrecht en kansen voor provincies" plaatsgevonden. Hieraan hebben de provincies Friesland, Gelderland en Noord-Brabant deelgenomen. Met de provincies is afgesproken om het Leeratelier te laten bestaan uit de volgende onderdelen:

1. Een verkenning van inhoudelijke en organisatorische thema's voor de invoering van het Uitdaagrecht. Deze verkenning is uitgevoerd in vier bijeenkomsten.
2. Een concept voorstel voor invulling/uitwerking van het Uitdaagrecht aan de provincie Noord-Brabant zoals deze nu voorligt.
3. Met de provincie Noord-Brabant overleggen over het voorstel en de vervolgstappen.

Achtereenvolgens komen aan de orde het voorstel aan de provincie Noord-Brabant en de samenvatting van de vier bijeenkomsten van het Leeratelier.

Het Leeratelier is uitgevoerd door het Netwerk Right to Challenge¹:

- Annelies de Groot, Netwerk Right to Challenge.
- Thijs Harmsen, Netwerk Right to Challenge
- Thijs Homan, em. hoogleraar Implementation and Change Management aan de Open Universiteit

¹ In het landelijk Netwerk Right to Challenge werken geïnteresseerden van (bewoners-)initiatieven, maatschappelijke organisaties en overheden met elkaar samen om kennis te ontwikkelen rond dit recht en ervaringen uit te wisselen. Meer informatie: www.righttochallenge.nl

Voorstel aan de provincie Noord-Brabant

Op basis van de vier bijeenkomsten over het Uitdaagrecht wordt het volgende voorstel aan de provincie Noord-Brabant gedaan:

1. Omarmen van de energie in de Brabantse samenleving.
In de samenleving is energie om aan de slag te gaan met initiatieven met een Uitdaagrecht-achtig karakter. Het is zaak deze energie uit de samenleving steeds te herkennen, te faciliteren en te benutten om ontwikkelingen binnen Noord-Brabant mogelijk te maken. Omarm Uitdaagrecht-achtige initiatieven vanuit de gedachte "Ja,..... mits..." en ga hiermee aan de slag. Ook al is misschien de werkwijze rondom participatie/ Uitdaagrecht nog niet geheel uitgekristalliseerd bij de provincie. Daarmee voorkom je dat een initiatief strandt, omdat de provincie eerst zelf tijden bezig is om "alles vooraf te doordenken en uit te werken" rondom het Uitdaagrecht. Want dan is de samenleving al weer drie stappen verder....
2. Het gesprek aangaan met het provinciebestuur (Gedeputeerde Staten, Provinciale Staten) over het Uitdaagrecht met onder meer de volgende onderwerpen:
 - De mogelijkheden van het Uitdaagrecht, inclusief ervaringen bij andere overheden.
 - Voor welke beleidsterreinen het Uitdaagrecht opengesteld kan worden.
 - De aanknopingspunten van het Uitdaagrecht bij al (lopende) initiatieven uit de Brabantse samenleving (er zijn hoogstwaarschijnlijk al potentiële initiatieven met een Uitdaagrecht-achtig karakter).
 - De relaties tussen Uitdaagrecht en andere vormen van participatie.
 - De kansen voor het Uitdaagrecht in de komende jaren.
 - De relaties met de (verwachte) wijziging van de Provinciewet waarin de Participatieverordening en de mogelijkheid van het Uitdaagrecht wordt opgenomen. Deze wijziging van de Provinciewet wordt hoogstwaarschijnlijk in 2021 van kracht. Het concept wetsvoorstel is eind 2019 gepubliceerd.

Het informeren en bediscussiëren van de kansen voor het Uitdaagrecht in Noord-Brabant kan bijvoorbeeld plaatsvinden via een of meerdere discussie- of kennissessies met de bestuurders.

3. Met maatschappelijke initiatieven en maatschappelijke organisaties uit de Brabantse samenleving bespreken hoe het Uitdaagrecht een meerwaarde voor hen kan zijn en welke nieuwe mogelijkheden zij in de komende jaren zien voor het Uitdaagrecht.
4. Het gesprek voeren met ambtelijk betrokkenen binnen de provinciale organisatie over:
 - De mogelijkheden van het Uitdaagrecht, inclusief ervaringen bij andere provincies.
 - De aanknopingspunten van het Uitdaagrecht bij (al lopende) initiatieven uit de Brabantse samenleving.
 - De relaties met de huidige werkwijze van de provincie.
 - De mogelijkheden om praktisch aan de slag gaan met het Uitdaagrecht. De praktijk leert dat het maken van een aantal afspraken met bestuur en ambtelijke organisatie van belang is om vervolgens aan de slag te gaan met het Uitdaagrecht. Het gaat hierbij om de interne afstemming, het betrekken van diverse disciplines om een verzoek van een Uitdaging goed te kunnen begeleiden, etc.
5. Het formuleren van een transparante aanpak 'op hoofdlijnen' voor aanvraag én afhandeling van aanvragen voor het Uitdaagrecht. Zo is het voor initiatiefnemers, bewoners en maatschappelijke organisaties in Noord-Brabant en voor betrokkenen bij de provincie duidelijk hoe dit proces verloopt en wat van betrokkenen wordt verwacht.
6. De mogelijkheid van het Uitdaagrecht opnemen:
 - In provinciale beleidsnota's en in uitvoeringsprogramma's.
 - Bij informatie- en participatietrajecten van de provincie met de samenleving.
 - In de nieuwe provinciale Participatieverordening.
 - In een eventuele visie op participatie.
7. Om het Uitdaagrecht te kunnen toepassen, zullen potentiële initiatiefnemers (bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties, bewoners) op de hoogte moeten zijn van dit recht. Anders blijft dit recht alleen toepasbaar voor de instanties die toevallig kennis hebben over het Uitdaagrecht.

De provincie Noord-Brabant maakt de mogelijkheden van het Uitdaagrecht inzichtelijk en transparant, door

- Op de provinciale website steeds praktische en heldere informatie te geven over het Uitdaagrecht en over het indienen en afhandelen van een verzoek: de transparante aanpak 'op hoofdlijnen'.
- Geregeld aandacht te besteden aan het Uitdaagrecht (minimaal twee maal per jaar) in de regionale en in de lokale media, via provinciale informatieberichten, etc. Daarbij geeft de provincie aan hoe van dit recht gebruik kan worden gemaakt.
- Via (contact-)ambtenaren actief informatie te geven over het Uitdaagrecht aan potentiële initiatiefnemers.

8. Tijdens Uitdaagrecht trajecten samen leren met initiatiefnemers, bewoners/ belanghebbenden, ambtenaren en bestuurders.
Voor alle betrokkenen is het Uitdaagrecht nieuw en elk initiatief zal een eigen dynamiek kennen. Een “Leeratelier Participatie/ Uitdaagrecht” kan daarbij ondersteunen.
In een Leeratelier gaan betrokkenen met elkaar aan de slag om kennis te ontwikkelen over deze thema’s, (tussentijds) ervaringen uit te wisselen en te kijken hoe de aanpak bij specifieke participatietrajecten en Uitdagingen verder vorm kan krijgen.
9. Een Uitdaagrecht initiatief evalueren met alle betrokkenen door na te gaan of de beoogde maatschappelijke meerwaarde is bereikt en hierover te rapporteren aan het provinciebestuur en aan betrokkenen. Bij langlopende trajecten zijn tussentijdse evaluaties gewenst. Het bestuur van de provincie kan elk jaar worden geïnformeerd over de uitkomsten van de evaluaties, bijvoorbeeld gekoppeld aan de jaarlijkse begrotingscyclus.

Samenvatting Leeratelier “Uitdaagrecht en kansen voor provincies”

Eind 2020 en begin 2021 zijn vier digitale sessies van elk 2,5 uur gehouden over het Uitdaagrecht, met de volgende thema's:

Sessie 1: Thema “De veranderende rollen tussen provincie en initiatiefnemers”

In deze eerste sessie is ingegaan op het Uitdaagrecht (Right to Challenge) in het algemeen en de veranderende relatie tussen provincie en initiatiefnemers:

- De meerwaarde van het Uitdaagrecht en de relatie met andere vormen van participatie. Het is gewenst om hierover in de provincies het gesprek aan te gaan.
- Het transparant moeten werken bij het Uitdaagrecht, zowel voor de provinciale bestuurders, het provinciale apparaat als voor de initiatiefnemers (bewoners, maatschappelijke organisaties). Er wordt een provinciale taak overgenomen / anders uitgevoerd bij het Uitdaagrecht en de werkwijze zal voor betrokkenen helder moeten zijn, ook om na te gaan of de Uitdaging inderdaad ‘beter’, ‘goedkoper’ of ‘met meer maatschappelijk draagvlak’ is dan bij een reguliere aanpak.
- Het meegeven van algemene kaders voor het Uitdaagrecht door het provinciaal bestuur is gewenst, waarbij het gesprek met hen kan gaan over de beleidsterreinen waarop het Uitdaagrecht kan worden toegepast en de transparante werkwijze door de provincie.
- Een aandachtspunt zijn de verschillen tussen het klassieke aanbesteden en de toepassing van het Uitdaagrecht.

Sessie 2: Thema “Governance en samenhang in beleid en uitvoering”

Bij de governance gaat het om het waarborgen van de onderlinge samenhang bij het sturen en beheren van het provinciale beleid en de uitvoering daarvan, inclusief een efficiënte en effectieve realisatie van doelstellingen. Bovendien moet dit op een transparante wijze gebeuren met verantwoording voor de belanghebbenden en de bestuurders.

Daarom is in deze sessie op verschillende manieren gekeken naar de samenhang tussen het provinciale beleid en de uitvoering. In de eerste plaats aan de hand van een concreet voorbeeld voor de kaders en de werkwijze bij het provinciale Uitdaagrecht. Daarnaast is met een Rotterdams voorbeeld van een Uitdaging ingegaan op de afstemming / samenwerking tussen initiatiefnemers en de ambtelijke organisatie: de ambtelijke organisatie kan bij Uitdagingen wel degelijk een rol houden, bijvoorbeeld door het beschikbaar moeten stellen van (technische) kennis om de betreffende Uitdaging mogelijk te maken.

Verder zijn aan de orde geweest: een andere rol van de provinciale organisatie, het zicht geven op de 'reguliere uitvoeringskosten' van provinciale taken en deze vergelijken met de kosten bij Uitdagingen, alsmede het letten op de samenhang tussen de Uitdaging en het algemene provinciale beleid.

Sessie 3: "Provinciale organisatie en het Uitdaagrecht"

Em. hoogleraar Thijs Homan van de Open Universiteit gaat in op de kansen van verandertrajecten in het algemeen en de wijze waarop een nieuw instrument als het Uitdaagrecht binnen de werkwijze van de provincie verder vorm kan krijgen.

Er is bij de overheden een continue stroom aan eisen, veranderingen, etc die aan de provinciale organisaties worden gesteld, maar feitelijk in de praktijk onmogelijk uit te voeren zijn. Voorbeelden: echt klantgericht bezig zijn, de bestuurlijke eisen zijn inconsistent (de eisen spreken elkaar gewoon tegen), en de eisen aan overheden veranderen ook nog eens in de loop van de tijd. 'Klantgericht werken' is daarom de dood in de pot en dit is niet te doen voor organisaties.

Daarnaast is er sprake van een "verandertaject-competitie" binnen organisaties: iedereen is bezig met eigen verandertrajecten en deze trajecten zijn in onderlinge concurrentie met elkaar (qua aandacht, geld en capaciteit). Om hierin te kunnen overleven, ontstaan "verander-fonteintjes": mensen beginnen in netwerken hun eigen verandertraject (vaak -half- onder de radar). Dat zijn de provinciale woelwaters en heterogene netwerkbouwers, die vaak niet goed zichtbaar zijn voor de formele organisatie. Of deze veranderfonteintjes slagen hangt onder meer af van de positie in de "machtszee": kun je overleven tussen alle andere trajecten in de machtszee, of dooft je vernieuwingstraject langzamerhand uit?

Voor het Uitdaagrecht zijn er volgens Homan twee modellen om dit recht verder invulling te geven:

- Het Reiziger model (de reiziger gaat op reis en weet van te voren precies wat hem te wachten staat, inclusief datum en tijdstip waarop hij weer op een volgende plek zal aankomen). "Het Uitdaagrecht is geborgd in deze organisatie en alle neuzen staan dezelfde kant op aan het eind van het jaar".
- Het Trekkersmodel (de burger gaat op pad, met een globaal idee en ontdekt tijdens de reis interessante plekken waar hij nooit van te voren aan had gedacht; improvisatie tijdens de reis). "Het Uitdaagrecht wordt uitgetroefd; daar worden lessen uitgetrokken, en zo wordt het Uitdaagrecht verder vorm gegeven".

Een vernieuwing (ala het Uitdaagrecht) kun je nooit van te voren geheel uitwerken, omdat je niet weet wat er voor maatschappelijke initiatieven komen en wat daarvan de gevolgen zijn voor de provinciale werkwijze. Veranderkundig heet dit “minimal required specifications” en “Acting into the unknown”. “Ik zie het Uitdaagrecht als een vorm van omgaan met elkaar, een gedrag, en niet als een wet. Het gaat erom hoe de mensen in de provinciale organisatie zich opstellen naar maatschappelijke initiatieven.”

Een vernieuwing als alla het Uitdaagrecht wordt wél kansrijk met onder meer:

- Afspreken van een beperkt aantal basisregels en dan gewoon aan de slag gaan. Op de provinciale website zetten “We zijn begonnen met het Uitdaagrecht”.
- Veranderfonteintjes vormen en aan het werk gaan: “Ik ga gewoon aan de slag”.
- Goed aansluiten bij andere vernieuwingsnetwerken binnen de provinciale organisatie.
- De successen laten zien om zo meer draagvlak te krijgen voor een vervolg.

Een risico bij vernieuwingstrajecten is dat deze “vrijblijvende hobbies” worden van een beperkt aantal personen. Daarom is het van belang bij te houden wat er werkelijk gebeurt binnen de vernieuwingstrajecten als bij het Uitdaagrecht, reflectiemomenten te organiseren, mee-kijkers te hebben en zo je ondersteuningsnetwerk voor de vernieuwing (met het Uitdaagrecht) te verbreden.

“Leave the veranda and go out in the jungle”

Sessie 4: “Uitdaagrecht en communicatie en ‘werken als één overheid’ ”

Aan de hand van een aantal voorbeelden wordt de communicatie tussen overheden en initiatiefnemers besproken. De deelnemers concluderen dat elementen van een goede provinciale communicatie over het Uitdaagrecht zijn een korte, praktische omschrijving van het Uitdaagrecht op de website, contactgegevens waar geïnteresseerden terecht kunnen (email en telefoonnummer) en een helder overzicht van de vervolgstappen. Daarnaast kunnen voorbeelden van Uitdagingen worden gegeven en kan eventueel gemeld worden bij welke beleidsterreinen het Uitdaagrecht kan worden toegepast.

In deze sessie wordt ook ingegaan op het Uitdaagrecht als overheden met elkaar willen / moeten samenwerken: “werken als één overheid”. Zo wordt bij de regionale energietransitie uitgegaan van afstemming / samenwerking tussen provincie, gemeenten, waterschappen, uitvoerende diensten en Omgevingsdiensten samen met maatschappelijke organisaties en bewoners. Hoe kan het Uitdaagrecht dan een rol spelen, juist bij die thema's waarvan je veel vanuit de samenleving zelf verwacht?

Afrondend hebben de provincies hun eerste idee voor vervolgacties aangegeven en deze zijn verwerkt in het advies vanuit het Netwerk Right to Challenge.

